



АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ ОСОБИСТОСТІ : ТЕОРІЯ, ДОСВІТ, ПРАКТИКА

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної конференції
(28-29 квітня 2022 р., м. Одеса, Україна)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад
ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО (м. Одеса)
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ТА ДИФЕРЕНЦІАЛЬНОЇ
ПСИХОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО
ФАКУЛЬТЕТУ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ ОСОБИСТОСТІ : ТЕОРІЯ, ДОСВІТ, ПРАКТИКА

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної конференції
28-29 квітня 2022 року

Одеса

ФОП Белий А.Є.
2022

УДК 159.9: 37.015.3

ББК 88.4

А 43

Друкується згідно рішення Вченої ради Соціально-гуманітарного факультету Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (Протокол № 6 від 17.02.2022 р.)

Актуальні проблеми психології особистості :
А 43 **теорія, досвіт, практика :** Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (28-29 квітня 2022 р.). / відп. ред. О. П. Саннікова. Одеса :ФОП Бєлий А.Є., 2022. 168 с.

ISBN 978-617-7757-40-4

Редакційна колегія

- Саннікова О. П. – *доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри загальної та диференціальної психології; відповідальний редактор;*
- Василенко І. В. – *кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної та диференціальної психології;*
- Меленчук Н. І. – *кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри загальної та диференціальної психології;*
- Санніков О. І. – *доктор психологічних наук, професор кафедри теорії та методики практичної психології.*
- Кривдик В. Г. – *здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти.*

Матеріали збірника містять результати теоретико - емпіричних досліджень, що здобуті в процесі науково-дослідної роботи студентів, аспірантів та науковців, які навчаються і працюють у закладах освіти України.

Для студентів, аспірантів, молодих науковців, психологів, педагогів та широкого кола зацікавлених осіб.

За зміст та помилки, що можуть зустрічатися в тексті статей, несуть відповідальність автори.

ISBN 978-617-7757-40-4

© Університет Ушинського, 2022

психології : [учеб. пособие] / Под общ. ред А. А. Крылова, С. А. Маничева. СПб. : Питер, 2002. 560 с.

7. Практическая психодиагностика. Методики и тесты : [учеб. пособие] / Под ред. Д. Я. Райгородского. Самара : Издат. дом «Бахрах», 1998. 672 с.

8. Рибалка В. В. Культурно-психологічна концепція особистості: спроба синтезу теоретичних уявлень вітчизняних та зарубіжних психологів про особистість. Теорії особистості у вітчизняній психології та педагогіці: [навч. посіб.]. Одеса : Букаєв В. В., 2009. С 485-563.

9. Санникова О. П., Кузнецова О. В. Системный анализ адаптивности личности : [монография]. Одесса: Изд-во ВМВ, 2017. 392 с.

10. Ganeri J. Attention, not self. Oxford, New York: Oxford University Press, 2017. 392 p.

11. Posner M. Cumulative development of attentional theory. Amer. Psychol. 1982. Vol. 37. P. 168-176.

УДК 159.9

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ, ЯКІ СПРЯЖЕНІ З ТРУДНОЩАМИ СПІЛКУВАННЯ

Бринза І.В.

*кандидат психологічних наук, доцент
кафедри загальної та диференціальної психології,
Університет Ушинського*

Кочерба І.П.

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Університет Ушинського*

Анотація. У статті надані результати емпіричного дослідження, спрямованого на виявлення психологічних особливостей особистості, які супроводжують труднощі у спілкуванні в підлітковому віці. Надається тлумачення понять, що залучено у дослідженні. До методичного комплексу увійшли: опитувальник «Тест-опитувальник комунікативних та організаторських здібностей» (КОС-1), «Багатофакторний особистісний опитувальник 16-FP (Р. Кеттелла)». Доведено, що

комунікативні здібності та вміння супроводжуються певною кількісно-якісною комбінацією рис особистості за Р. Кеттеллом. Труднощі у спілкуванні виникають у тих підлітків, у яких спостерігаються група рис: А- (шизоїмія), О- (самовпевненість), Н- (боязкість), L- (довірливість), Q₄(розслабленість). Не виникають труднощі у спілкуванні при наявності у підлітків рис особистості, серед яких: А+ (афектотимія), С+ (сила «Я»), Е+ (домінантність), F (безпечність) N+ (проникливість), Q₁₊ (радикалізм), Q₂₊ (самодостатність), Q₃₊ (високий самоконтроль). Надані психологічні портрети підлітків, які мають труднощі у спілкуванні та навпаки їх не відчують.

Ключові слова: старший підліток, комунікативні уміння, комунікативні здібності, труднощі у спілкуванні.

Актуальність. Загальновідомо, що у розвитку людини важливий кожен вік. І все-таки підлітковий вік займає особливе місце у психології. Підлітковий вік - це найважчий у складний із усіх вікових груп тому, що є період становлення особистості. У підлітництві всі сторони психічного розвитку піддаються якісній перебудові, виникають і формуються нові психологічні новоутворення, закладаються основи свідомої поведінки, формуються соціальні установки. Цей процес перетворення визначає всі основні особливості особистості старшого підліткового віку.

Провідним видом діяльності, на думку Л. Божович, В. Давидова, Т. Драгунової, І. Дубровіної, О. Маркової, М. Кона, Д. Фельдштейна, Д. Ельконіна та інших стає спілкування. У процесі спілкування у старших підлітків можуть бути різні труднощі.

Проблеми у спілкуванні є одним із складних проблем у психології. Проблема труднощів (або “бар’єрів” спілкування) як об’єкт спеціального дослідження вивчається вітчизняними та зарубіжними психологами із середини двадцятого століття Недостатня ж сформованість комунікативних умінь нерідко приводить до виникнення конфліктних ситуацій, до проявів агресивності, нічим не виправданої ворожості або, навпаки пасивності, бездіяльності, байдужості відносно потреб і прохань інших людей, що не тільки знижує продуктивність, успішність навчальної діяльності, але іноді й руйнує її (Д. Каті, Л. Лі, Г. Лассвель, М. Андерсон, В. Кан-Калік, Н. Кузьміна, О. Леонтьєв, А. Маркова, Л. Поварніцина, Б. Паригін, В. Рижов

та ін.).

Таким чином, актуальність зазначеної проблеми та інтерес до її розробки в науково-психологічній літературі ще далеке від завершення, все це зумовили проведення емпіричного дослідження.

Мета дослідження: вивчити психологічні особливості підлітків, які спряжені з труднощами спілкування.

Для з'ясування психологічних особливостей, які супроводжують труднощі у спілкуванні в старшому підлітковому віці обрано «Багатофакторний особистісний опитувальник 16-FP (Р. Кеттелла)» і для визначення рівнів комунікативних здібностей «Тест-опитувальник комунікативних та організаторських здібностей» (КОС-1). В обстеженні взяло участь 50 старших підлітків у віці 16 років обох статей.

Обговорення та інтерпретація результатів дослідження. Застосування методу квартильного розподілу надало можливість відокремити у вибірці підлітків три групи, які різняться за рівнем вираженості комунікативних здібностей. До першої групи (Q4 квартиль) з розвинутими комунікативними здібностями – 10 підлітків; до групи 2 (Q1 квартиль) з нерозвинутими комунікативними здібностями увійшло 14 підлітків; до третьої групи (Q2 і Q3 квартилі) середня розвинутих здібностей - 16 підлітків. Подальший психологічний аналіз проводився з підлітками 1 і 2 групи.

Результати психологічних характеристик, які притаманні підлітками і супроводжують процес спілкування представлено у вигляді профілів на рис. 1.

Візуальний аналіз профілів рис. 1 свідчить про різниці у конфігурації графіків двох груп підлітків. Розрахунки критерію підтвердження статистичних розбіжностей (t – критерій Стьюдента) допоміг прояснити відмінності між факторами рис особистості в групах, що аналізуються. Відмінності встановлені ($p < 0,01$ і $p < 0,05$) між тотожними факторами рис особистості у бік групи 1: А+ (афектотимія), С+ (сила «Я»), Е+ (домінантність), F (безпечність) N+ (проникливість), Q₁₊ (радикалізм), Q₂₊ (самодостатність), Q₃₊ (високий самоконтроль); у бік групи 2: О- (самовпевненість), Н- (боязкість), L- (довірливість), Q₄₋ (розслабленість).

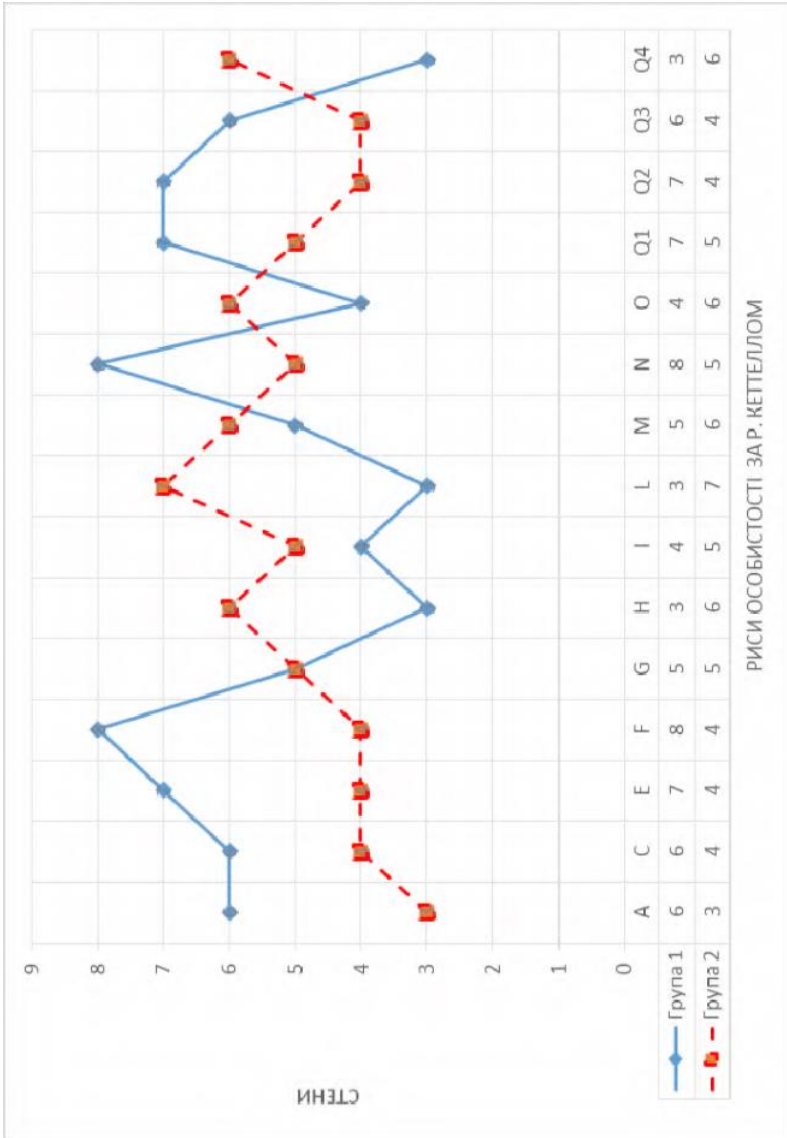


Рис.1. Профілі рис особистості підлітків за Р. Кеттеллом в групах підлітків

Примітка. Група 1 – підлітки з розвинутими комунікативними

здібностями; група 2 – підлітки з нерозвинутими комунікативними здібностями.

На основі отриманої інформації складені психологічні портрети підлітків, які мають труднощі у спілкуванні та навпаки їх не відчують.

Підліткам, які мають труднощі у спілкуванні за комунікативною групою факторної структури Р. Кеттелла, притаманно: слабо виражена потреба у спілкуванні з людьми. Підлітки надзвичайно прискіпливі у встановленні та підтримці контактів. Коло спілкування обмежене друзями та близькими. Уникають спілкування з великою аудиторією та авторитетами. Зазнають великих складнощів, коли виникають труднощі, пов'язані з проханнями (А-, Н-). Поведінка таких підлітків є природною, доброзичливо, без упереджень ставляться до оточуючих людей, поблажливо оцінюють їх вчинки. Однак можуть образитися через неточне розуміння стану співрозмовника, мотиву його поведінки або через недостатне проникнення в суть ситуації. Вони рідко відчують нюанси спілкування, зберігають стиль та дистанцію спілкування, незалежно від зміни комунікативної ситуації. У конфліктних ситуаціях прагнуть уникати гострих кутів, шукають компромісні рішення.

У той же час насторожені, внутрішньо напружені і можуть відчувати тривогу у взаєминах з людьми. Нерідко із упередженням оцінюють людей (L-, N). У підлітків даної групи присутній помірно виражений лідерський потенціал особистості. Існує власна думка з багатьох питань, але вона не нав'язується групі. Лідерські функції виявляються рідко і переважно у звичних ситуаціях, розвиток яких можна передбачати, а при появі труднощів можна запобігти. Лідерська активність можлива також і тоді, коли ситуація глибоко торкається особистих інтересів. Думка групи поважається так само, як і своя. Враховує її, можуть змінити власне під тиском групи (Е -, Q₂-).

Підліткам які не мають труднощі у спілкуванні притаманно: прагнення до спілкування, вони легко і швидко, часто з власної ініціативи вступають у контакти з незнайомими і малознайомими людьми. Досвід міжособистісного спілкування у таких дітей збільшується, але нерідко взаємини поверхневі

та нетривалі. Такі учні не відчують напруження у великій аудиторії. Зберігають впевненість у собі, здатні відстояти свою позицію під час спілкування з авторитетними однолітками та дорослими. Спілкування є основним засобом вирішення всіх своїх проблем (А, Н). Такі підлітки природні у поведінці. Доброзичливі, без упереджень ставляться до оточуючих людей, поблажливо оцінює їх вчинки. Тонко відчуває ставлення інших людей до себе, і це дозволяють швидко змінювати стиль та дистанцію спілкування, якщо змінюється комунікативна ситуація. Однак можуть образити через неточне розуміння стану співрозмовника, мотивів його поведінки або через недостатнє проникнення в суть ситуації. Розуміють однолітків та дорослих, мотиви їхньої поведінки та переживання (L-, N). Підлітки активно прагнуть зайняти лідерське становище у групі. Мають власну точку зору з багатьох питань. Прагнуть затвердити її серед оточуючих і змінити їхню поведінку відповідно до власного бачення та розуміння ситуації, що склалася. На думку інших ставляться критично, вдаються до нього рідко. Віддають перевагу самостійним рішенням, які не змінюються навіть під тиском групи (E, Q₂).

Дане дослідження не охоплює все коло досліджуваних проблем пов'язаних з труднощами у спілкуванні у старшому підлітковому віці. У перспективі ми сподіваємося розширити й продовжити наше дослідження у напрямку розробки та впровадження тренінгу ефективної комунікації для осіб підліткового віку.

Література

1. Аболина Н. С. *Практикум по развитию коммуникации: учебное пособие.* Екатеринбург : Изд-во гос. проф.-пед. ун-та, 2012. 72 с.
2. Эльконин Д. Б. *Избранные психологические труды. Проблемы возрастной и педагогической психологии / Под ред. Д. И. Фельдштейна. М. : Изд-во Междунар. пед. акад., 1995. 224 с.*